

УДК 001.814:(005.336.2+37-047.22)
DOI 10.32755/sjeducation.2024.01.220

ГЕНЕЗА ПОНЯТЬ «КОМПЕТЕНТНІСТЬ» І «КОМПЕТЕНЦІЯ» У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ

Нестеренко Софія Анатоліївна, аспірантка кафедри педагогіки,
початкової освіти та освітнього менеджменту,

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
(16600, Україна, Чернігівська область, м. Ніжин, вул. Графська, 2,
e-mail: sofianesterenko16@gmail.com)*

ORCID: 0000-0002-9000-2557

Розвиток компетентностей є важливим аспектом для кожної особистості, адже це забезпечує досягнення високих результатів у роботі і дозволяє виконувати завдання більш ефективно та професійно. У сучасному світі існують суголосні поняття «компетентність» і «компетенція», які трактуються науковцями по-різному.

Метою цієї статті є дослідження походження понять «компетентність» і «компетенція», увічнення дефініцій кожного із понять і доцільність вживання саме цих тлумачень педагогами закладів загальної середньої освіти.

Висновки. *Встановлюючи співвідношення між поняттями «компетенція» і «компетентність», вважаємо доцільним акцентувати увагу на їх розмежуванні. Відповідно до досліджуваних тлумачень цих понять зауважимо, що компетенція трактується певною установою, державою як наперед задана вимога до знань, умінь, навичок, якою повинна володіти особистість задля успішної діяльності в межах потрібної сфери діяльності. У свою чергу, компетентність - є надбанням самої особистості, що визначає якісний рівень засвоєння знань, умінь, навичок та здатності імплементувати їх на основі власного досвіду, що проявляється в критичний момент за рахунок вміння знаходити зв'язок між ситуацією та знаннями, у прийнятті адекватних рішень нагальної проблеми. Важливим буде зазначити, що компетенція на пряму пов'язана з компетентністю, оскільки конкретно окреслює задане коло питань у тій сфері діяльності, з якою повинна бути добре обізнана, тобто компетентна, особистість. Отже, компетенція є заздалегідь визначеним набором знань, умінь, навичок, а компетентність виступає власне якісною характеристикою засвоєння цих знань і умінь, що проявляється в процесі практичної діяльності.*

Ключові слова: *компетенція, компетентність, мовна компетенція, компетентнісний підхід, педагогічна компетентність, професійна компетентність учителя.*

GENESIS OF THE CONCEPTS OF “COMPETENCE” AND “COMPETENCY” IN PEDAGOGICAL THOUGHT

Nesterenko Sofiia, Post-graduate student of the Department of Educational science, primary education and educational management, Nizhyn Mykola Gogol State University
(2 Hrafska Street, Nizhyn, Chernihiv region, 16600, Ukraine,
e-mail: sofianesterenko16@gmail.com)
ORCID: 0000-0002-9000-2557

The development of competencies is an important aspect for every individual, as it ensures the achievement of high results in work and allows you to perform tasks more efficiently and professionally. In the modern world, there are concordant concepts of “competence” and “competency”, which are interpreted by scientists in different ways.

The purpose of this article is to study the origin of the concepts of “competence” and “competency”, to clarify the definitions of each concept and the expediency of using these interpretations by teachers of general secondary education institutions.

Conclusions. Establishing the relationship between the concepts of “competence” and “competency”, we consider it appropriate to focus on their distinction. In accordance with the studied interpretations of these concepts, we note that competency is interpreted by a certain institution or the state as a predetermined requirement for knowledge, skills, abilities that a person must have in order to be successful in the required field of activity. In turn, competence is an asset of the individual, which determines the qualitative level of knowledge, skills and the ability to implement them based on one’s own experience, which manifests itself at a critical moment through the ability to find a connection between the situation and knowledge, in making adequate decisions on an urgent problem. It is important to note that competence is directly related to competency, as it specifically outlines a given range of issues in the field of activity that a person should be well versed in, i.e. competent. Thus, competence is a predetermined set of knowledge, skills, and abilities, and competency is actually a qualitative characteristic of the acquisition of this knowledge and skills, which is manifested in the process of practical activity.

Key words: competence, competency, language competence, competence-based approach, pedagogical competence, professional competence of a teacher.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтеграція української освіти у європейський простір має значний вплив на стан сучасної системи навчання. Якість освітньої діяльності стає стратегією її розвитку, основним показником і результатом освітнього процесу, віддзеркаленням рівня обізнаності людини. Саме тому долучення України до європейського освітнього середовища, інтеграція

національної системи освіти у світову й орієнтація на європейські стандарти зумовили імплементацію компетентнісного підходу до змісту сучасної освіти, сутність якого відображається через поняття «компетенція» та «компетентність». Проте загальноприйнятих дефініцій цих термінів серед наукової спільноти нині не існує, адже кожен дослідник трактує ці поняття відповідно до сфери вживання.

Поняття «компетентнісна освіта» з кожним роком укорінюється і неподільно пов'язується з освітньою діяльністю. Компетентнісна освіта має на меті формування у здобувачів освіти таких компетентностей, які повною мірою вказуватимуть на рівень освіченості учня, практичне застосування набутих умінь і знань, шанобливе ставлення до власної особистості, оточення, до навколишнього світу. Оволодіння певними компетенціями допоможе з розв'язанням будь-яких проблемних ситуацій та з досягненням бажаних результатів. У сучасній педагогіці обидва поняття інколи ототожнюються, що нівелює цінність кожного. Згідно з дослідженнями це трапляється через неузгодженість перекладу іншомовних термінів, неправильне їх тлумачення.

Педагогічна наука є динамічною, не стоїть на місці, знаходить все нові й нові підходи до трактування того чи іншого поняття. Саме різноманітність підходів до трактування понять «компетентність» та «компетенція» зумовили розбіжність між дефініціями. В освітній парадигмі США, Західної Європи і загалом у світі є різні варіанти перекладу термінів «competence» і «competency», які перекладаються і як «компетенція», і як «компетентність» унаслідок їх суб'єктивного тлумачення [1–5].

Дослідженням і увиразненням понять «компетентність» та «компетенція» займалися багато українських та зарубіжних учених, а саме: Б. Авво, А. Бермус, А. Вербицький, О. Дахін, І. Зимня, Л. Ільяшенко, В. Калінін, М. Князян, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, В. Петрук, Д. Погонишена, О. Савченко, О. Субетто, Дж. Спектор, А. Хуторський та інші.

Виклад основного матеріалу. Термін «компетентність» походить від латинського слова «competentia», що означає

«здатність, уміння, кваліфікація». У загальному розумінні *компетентність* – це сукупність знань, умінь, навичок і досвіду, які дозволяють людині ефективно виконувати свої професійні або особисті обов'язки та завдання. З іншого боку, термін «компетенція» походить від французького слова *compétence*, що означає «компетентність, повноваження».

Досліджуючи педагогічну думку ХХ століття, можемо зазначити, що поняття «компетентність» та «компетенція» набули широкого використання в Америці у 70-х рр. ХХ ст. у контексті запровадження компетентнісного підходу [6, с. 61].

Термін «компетенція» у 1965 році був описаний американським лінгвістом Ноамом Хомським, який трактував поняття «мовна компетенція» як «здатність особистості, необхідна їй для виконання будь-якої діяльності». Послідовник Хомського Д. Хаймс у виразив тлумачення, стверджуючи, що компетенція – це «не тільки володіння граматикую і складом мови, а й знання, вміння, ситуації, в яких відбувається мовленнєвий акт» [7].

Поняття «компетентнісна освіта» виникло у США і ґрунтувалося на вивченні передового педагогічного досвіду вчителів-новаторів. Термін «компетентнісний підхід» розроблений американськими вченими в 60-х роках минулого століття, а в 70-х роках внесений до професійних освітніх програм США. У 80-х роках ХХ століття термін імплементовано у професійні підготовчі програми Великої Британії та Німеччини [8, с. 129].

Засновниками сучасного руху компетенцій вважають двох дослідників – Девіда Мак Келланда і Річарда Е. Боятціса, які працювали консультантами з управління в американській компанії Нау-МсВер [6, с. 61].

Для сучасної України поняття «компетентність» та «компетенція» доволі молоді й малодосліджені, ось чому історіографія цієї теми є короткою і неувираженою. Сьогодні поняття «знання, вміння і навички» є більш вживаними і зрозумілими, популярними серед педагогічної спільноти.

Ґрунтуючись на аналізі наукової літератури, зазначимо, що в педагогічній практиці існують два основних підходи до тлумачення понять «компетентність» та «компетенція». Перший підхід повністю ототожнює ці поняття, вказуючи

на однокореневість термінів і неправильність перекладу іншомовних слів. Так, І. В. Родигіна співвідносить поняття «компетентність» та «компетенція», не розрізняє їх змісту й пояснює використання цих термінів насамперед недосконалістю перекладу. Поняття «компетенція» увійшло до нашої освітньої теорії та практики з англосаксонської освітньої традиції. Деякі дослідники все-таки наполягають на пріоритетному використанні терміна «компетентність», а не «компетенція», ґрунтуючись на «мовних стереотипах» і також на тому, що термін «компетенція» традиційно вживається у значенні «коло повноважень», а «компетентність» пов'язується з обізнаністю, авторитетністю, кваліфікованістю, що є більшою мірою педагогічною категорією. Саме тому велика кількість науковців, здійснюючи переклад іншомовних публікацій, автоматично перекладають слово «competency» – «компетенція» (англ.) на українську мову як «компетентність» і навпаки. Тому знайти первинне значення використання автором іноземної публікації терміна при перекладі наукових джерел є майже неможливим.

Автори другого підходу зауважують, що ці поняття хоч і є новими у сучасній педагогіці, але ототожнювати їх не варто, адже кожен з них має свій зміст і цінність для освітньої теорії. Дослідники В. Краєвський та А. Хуторський пояснюють, що «компетенція» в перекладі з латини «competentia» означає коло питань, з якими людина добре обізнана, пізнала їх і має досвід застосування.

Хуторський А. стверджує, що «компетенція» – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок та способів діяльності), які є заданими до певного кола предметів і процесів та необхідні для якісних продуктивних дій стосовно них. Компетентність – це володіння людиною відповідною компетенцією, що містить її особистісне ставлення до предмета діяльності. Тобто компетенцію слід розуміти як задану вимогу освітньої підготовки особистості, а компетентність – як її реально сформовані особистісні якості й мінімальний досвід діяльності.

Дослідниця Л. Фурсова вважає, що різниця між поняттями «компетенція» і «компетентність» полягає в тому, що перше ви-

значено державою, певними установами або окремими особами, які забезпечують організацію того чи іншого виду діяльності, а друге набувається в процесі оволодіння знаннями, вміннями, навичками (компетенціями) і вказує на здатність і нахил особистості до виконання певного завдання [6, с. 61–62].

Коректне розуміння досліджуваних понять може допомогти краще усвідомлювати свої можливості та встановлювати власні цілі у професійному розвитку. Крім того, ці концепції мають вагомий значимість для роботодавців, які віддають перевагу кваліфікованим кандидатам і створюють умови для їхнього професійного зростання й розвитку.

Важливо зазначити, що основою сучасної системи освіти України є концепція компетентності та компетенції. Компетентність є ядром навчальних програм і стандартів не лише в Україні, а й в усьому світі. У цьому контексті компетентність визначається як сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для успішного функціонування в конкретному соціальному, професійному або особистому середовищі.

Терміни «компетентність» і «компетенція» широко використовуються в педагогічній думці як ключові принципи в моделі формування особистості здобувача освіти, яка спрямована на формування активних, критичних і самостійних людей. У цій моделі компетентність визначається як здатність учня самостійно виконувати складні завдання в різних сферах життєдіяльності з дотриманням відповідних професійних, соціальних і моральних стандартів. З іншого боку, компетентність визначається як наявність відповідних навичок і умінь.

У наукових працях деяких педагогів-дослідників цього питання терміни «компетенція» і «компетентність» вживаються як синоніми, у інших вони чітко розмежовуються. На думку Н. В. Нагорної, така невідповідність виникла внаслідок неточності перекладу рекомендацій Ради Європи, коли англійське слово «competency» помилково переклали на співзвучне «компетенція». Основною причиною цього вважаємо існування і вживання двох українських еквівалентів (компетенція і компетентність) одному англійському – competency(e).

Головань М. С. стверджує, що в англomовних джерелах і працях, досліджених ним, використовується слово «competency», яке має те саме значення, що й «competence». Крім того, варто зауважити, що відповідно до аналізу етимологічної інформації тлумачного словника «competency» походить від латинського *competentia*, а це вказує на те, що його потрібно перекладати як «компетенція».

Бібік Н. В. зауважує, що однією з причин такої розбіжності і плутанини понять є неточний переклад з іноземної мови: «запозичення термінології із зарубіжних видань через неточність перекладу внесло безліч непорозумінь у з'ясуванні явищ, які ... не є новими ні для української термінолексичної традиції, ні для педагогічної дійсності».

На думку педагога В. О. Калініна, компетентність є ширшим поняттям, яке характеризує і визначає рівень професіоналізму особистості, а її досягнення відбувається через здобуття необхідних компетенцій, що складають мету професійної підготовки фахівця. Проте з таким трактуванням цілком не погоджується М. С. Головань, стверджуючи, що поняття «компетенція» завжди суголосно пов'язане зі змістом сфери діяльності особистості, а «компетентність» стосується лише особи, характеризує її здатність якісно виконувати роботу, досягаючи при цьому результату. Ці два поняття «знаходяться у різних площинах» [8, с. 130–132].

Сьогодні набуття тих чи інших компетентностей є вкрай важливим показником, оскільки саме вони забезпечують рольову модель успіху.

Розуміючи розгалуження понять, великий масив інформації і не завжди правильність вибору термінів, пов'язаних з компетентнісним підходом у навчанні, провели анонімне опитування, метою якого було визначити рівень обізнаності вчителів загальноосвітніх закладів щодо тлумачення досліджуваного питання. Педагогам запропонували виконати завдання на відповідність тлумачення терміна, а саме визначення понять «компетенція», «компетентність», «педагогічна компетентність», «професійна компетентність учителя». Правильними варіантами визначення понять були такі:

– *Компетенція* – це сукупність предметів відання, завдань, повноважень, прав і обов’язків державного органу або посадової особи, що визначаються законодавством, це сукупність взаємопов’язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які є заданими до відповідного кола предметів і процесів та необхідними для якісної продуктивної дії щодо них [9].

– *Компетентність* – досвід, обізнаність і знання, набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається зі знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці, сукупність знань та вмінь, необхідних для ефективної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [10].

– *Педагогічна компетентність* – сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних якостей учителя, що дають змогу здійснювати пошукову, естетичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення [11].

– *Професійна компетентність учителя* – поняття динамічне, багатогранне й багатоаспектне, його зміст змінюється відповідно до процесів, що відбуваються в суспільстві й освіті [12, с. 181].

Результати опитування у відсотковому еквіваленті наведено в діаграмі (рис.).

В опитуванні брали участь 218 педагогічних працівників закладів середньої освіти. Аналізуючи результати опитування, можемо зробити висновок, що педагоги більшою мірою володіють теоретичною основою і розмежовують запропоновані поняття. Проте значна схожість досліджуваних понять і недостатня увага з боку методичної служби закладів середньої освіти унеможливує стовідсоткову обізнаність педагогів у трактуванні й коректному співвідношенні цих понять.

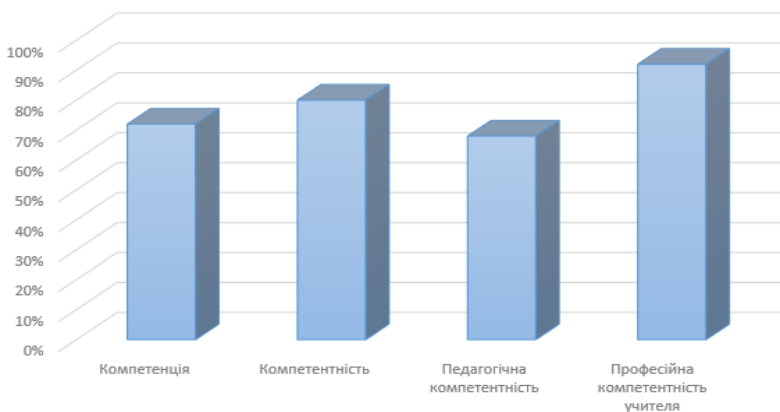

Рис. Коректність у визначенні запропонованих понять
(складено автором)

Висновок дослідження і перспективи подальших розвідок цього напрямку. Встановлюючи співвідношення між поняттями «компетенція» і «компетентність», вважаємо доцільним акцентувати увагу на їх розмежуванні. Відповідно до досліджуваних тлумачень цих понять зауважимо, що компетенція трактується певною установою, державою як наперед задана вимога до знань, умінь, навичок, якою повинна володіти особистість задля успішної праці в межах потрібної сфери діяльності. Своєю чергою компетентність є надбанням самої особистості, що визначає якісний рівень засвоєння знань, умінь, навичок та здатності імплементувати їх на основі власного досвіду, що проявляється в критичний момент за рахунок вміння знаходити зв'язок між ситуацією та знаннями, у прийнятті адекватних рішень для розв'язання нагальної проблеми.

Упровадження компетентнісного підходу в навчанні спрямовано на перехід до нових галузевих стандартів і створює передумови для більшої інтеграції результатів навчання і потреб суспільства та потреб у сфері праці.

Список використаних джерел

1. Hoffmann T. The meanings of competency. *Journal of European Industrial Training*. 1999. Vol. 23. No. 6. P. 275–286.

2. Moore D., Cheng M., Dainty A. Competence, competency and competencies: performance assessment in organisations. *Work Study*. 2002. Vol. 51. No. 6. P. 314–319.

3. Norris N. The Trouble with Competence. *Cambridge Journal of Education*. 1991. Vol. 21. Issue 3. P. 331–341.

4. Teodorescu T. Competence versus competency: What is the difference? *Performance Improvement*. 2006. Vol. 45. Issue 10. P. 27–30.

5. Westera W. Competences in education: A confusion of tongues. *Journal of Curriculum Studies*. 2001. Vol. 33. Issue 1. P. 75–88.

6. Бабак С. В., Бабак К. В. Компетенція та компетентність як ключові поняття педагогіки. Роль педагога у формуванні фахових компетенцій студентів вищих навчальних закладів. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2016. № 1. С. 59–68.

7. Фоменко Т. М. Аналіз понять «компетентність» та «компетенція». *Образование и наука XXI века – 2014* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (Софія, 17–25 жов. 2014 р.). Софія : Бял ГРАД-БГ ООД, 2014. Т. 6. С. 92–94.

8. Лейко С. В. Поняття «компетенція» та «компетентність»: теоретичний аналіз. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. № 4. С. 128–135.

9. Трачук В. М. Формування творчої особистості та життєвих компетентностей учнів на основі використання інноваційних технологій. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/010050bm-0420.docx.html> (дата звернення: 29.02.2024).

10. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 р. № 462. *Офіційний вісник України*. 2011. № 33. Ст. 1378.

11. Банашко Л. В., Севастьянова О. М., Кришук Б. С., Тафінцева С. І. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти / Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. 2022. URL: <https://www.kgra.km.ua/?q=node/233> (дата звернення: 29.02.2024).

12. Чорноус В. П. Сутність поняття «професійно-педагогічна компетентність» майбутнього вчителя початкової школи. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 33. С. 179–182.

References

1. Hoffmann, T. (1999), "The meanings of competency", *Journal of European Industrial Training*, Vol. 23, No. 6, pp. 275–286.

2. Moore, D., Cheng, M. and Dainty, A. (2002), "Competence, competency and competencies: performance assessment in organisations", *Work Study*, Vol. 51, No. 6, pp. 314–319.

3. Norris, N. (1991), "The Trouble with Competence", *Cambridge Journal of Education*, Vol. 21, Issue 3, pp. 331–341.

4. Teodorescu, T. (2006), "Competence versus competency: What is the difference?", *Performance Improvement*, Vol. 45, Issue 10, pp. 27–30.

5. Westera, W. (2001), "Competences in education: A confusion of tongues", *Journal of Curriculum Studies*, Vol. 33, Issue 1, pp. 75–88.

6. Babak, S. and Babak, K. (2016), "The basic concepts of pedagogy. Competency and competence. The importance of a teacher in formation of students' professional competencies in higher educational institutions", *Topical Issues of Pedagogy, Psychology and Professional Education*, No. 1, pp. 59–68.

7. Fomenko, T. (2014), "The analysis of the concepts "competence" and "competency", Education and science of the 21st century – 2014", *Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference* (Sofia, 17–25 October 2014), Byal HRAD-BH OOD, Sofia, Vol. 6, pp. 92–94.

8. Leyko, S. (2013), "The Notions "Competense" and "Competence": Theoretical Analysis", *The Pedagogical Process: Theory and Practice*, No. 4, pp. 128–135.

9. Trachuk, V. Formation of creative personality and life skills of students based on the use of innovative technologies, available at: <https://vseosvita.ua/library/embed/010050bm-0420.docx.html> (accessed at 29 February 2024).

10. Ukraine (2011), *On the approval of the State Standard of Primary General Education* : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv.

11. Banashko, L., Sevastianova, O., Kryshchuk, B. and Tafintseva, S. (2022), The concept of pedagogical competence of future teachers in the degree training system of primary education specialists, available at: www.kgpa.km.ua/en/node/233 (accessed at 29 February 2024).

12. Chornous, V. (2020), "The essence of the concept "professional and pedagogical competence" of the future teacher of primary school", *Scientific Notes of the International Humanitarian University*, No. 33, pp. 179–182.